

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

679

G

56

679 G 90

679

BEKNOPTE
NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST

VOOR

LAGERE SCHOLEN.

74

NAAR DE HANDLEIDING VAN Dr. H. KERN

DOOR

J. A. VAN DIJK,
Onderwijzer te Leiden.

KROMMENIE,
I. DE HAAN.

1865.

G

56

679
1906

BEKNOPTE NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST

VOOR

LAGERE SCHOLEN.

NAAR DE HANDLEIDING VAN D^r. H. KERN

DOOR

J. A. VAN DIJK.

ONDERWIJZER TE LEIDEN.

KROMMENIE,

I. DE HAAN.

1865.

VOORBERICHT.

Toen ik de Nederlandsche Spraakkunst voor inrichtingen van middelbaar en lager onderwijs naar de Handleiding van Dr. KERN afgewerkt had, verzocht de uitgever mij de voornaamste zaken nog eens, in een zeer klein bestek, te bespreken, en verzekerde mij dat ik daardoor een nuttig werk zou verrichten, voornamelijk voor sommige scholen, waar alleen gewoon lager onderwijs gegeven wordt en voor de lagere klassen van andere scholen, waar de bovengenoemde Spraakkunst of de Handleiding van Dr. KERN gebruikt wordt.

Het boekje, dat ik thans mijnen ambtgenooten aanbied, is een bewijs, dat ik het mij gedane voorstel aangenomen heb. Ik heb mij bij de samenstelling van dit werkje zooveel mogelijk op duidelijkheid en beknoptheid toegelegd. Het zal mij aangenaam wezen als het eenige goedkeuring vinden mag. Aanmerkingen zal ik gaarne vernemen en zorgvuldig overwegen.

Leiden.

J. A. VAN DIJK.

§ 1.

Wanneer wij denken en spreken, gebruiken wij woorden. Alle woorden te zamen maken de taal uit.

De woorden zijn eenlettergrepig of meerlettergrepig.

Het woord *boer* bestaat uit eene lettergreep, *boeren* uit twee, *boerenknecht* uit drie, *boerenwoning* uit vier lettergrepen.

In de meeste woorden hoort men verschillende deelen. In het woord *zoo* hoort men er twee: *z* en *oo*, in *zoon* drie, in *zoons* vier.

Deze bestanddeelen van de woorden heeten *letterklanken*.

De teekens, waardoor de letterklanken worden voorgesteld, heeten *letterteekens*.

Letterklanken en letterteekens heeten ook *letters*.

Letterklanken zijn klinkers of medeklinkers.

De klinkers zijn *volkomen* of *onvolkomen*.

De volkomen klinkers zijn *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *eu* en *oe* uitgesproken als in *ma*, *zee*, *zie*, *ho*, *nu*, *kneu*, *toe*.

De onvolkomen klinkers zijn *a*, *e*, *i*, *o* en *u*, uitgesproken als in *bal*, *bel*, *bil*, *bol*, *bul*, *bol*.

De tweeklanken zijn *ei*, *ij*, *ui*, *au* en *ou*; *aai*, *ooi*, *oei*, *eeu* en *ieu*.

De lettergrepen zijn open of gesloten.

Eene opene lettergreep eindigt op eenen klinker of tweeklank.

Eene geslotene lettergreep eindigt op eenen medeklinker (*b*, *d*, *f*, *g* enz.).

De onvolkomene klinkers komen alleen in gesloten lettergrepen voor: *pan*, *pannen*.

In één geval komt de onvolkomen klinker in eene opene

lettergreep voor, wanneer namelijk de volgende met *ch* begint: *kachel, lachen, echo, tichel, pocken, kuchen*.

De *e*, *i*, *ij* en *u* zijn somtijds toonloos: *katen, boeken, nijdig, heerlijk, Gorkum*.

§ 2.

De volkomene *a* wordt in eene geslotene lettergreep verdubbeld, in eene opene niet: *haar, hare*.

De volkomene *e* is *zacht* of *scherp*.

De volkomene *e* wordt in eene gesloten lettergreep verdubbeld: *leer, eet*.

De zachte *e* wordt in eene opene lettergreep niet verdubbeld: *weken, eten*.

De scherpe *e* wordt in eene opene lettergreep wel verdubbeld: *weeken, heeten*.

De *ie* komt in opene en geslotene lettergrepen voor: *bier, bieren*.

In uitheemsche woorden wordt dezelfde letterklank ook door *i* voorgesteld: *Maria, visite*.

De volkomene *o* is *zacht* of *scherp*.

De volkomene *o* wordt in eene geslotene lettergreep verdubbeld: *boor, boot*.

De zachte *o* wordt in eene opene lettergreep niet verdubbeld: *boren, boter*.

De scherpe *o* wordt in eene opene lettergreep wel verdubbeld: *booten, boomen*.

De volkomene *u* wordt in eene geslotene lettergreep verdubbeld, behalve voor de *w*: *muur, guur; uw, schaduw*.

De volkomene *u* wordt in eene opene lettergreep niet verdubbeld: *dure, gure*.

De *eu* en de *oe* worden nooit verdubbeld: *deur, deuren; boer, boeren*.

§ 3.

De medeklinkers zijn *b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v, w, z*.

De medeklinkers *c*, *q* en *x* komen alleen in uitheemsche of ouderwets gespelde woorden voor: *Cats*, *Quack*, *exempel*.

De medeklinkers worden in vier soorten verdeeld: *halfklinkers*, *vloeiende letters*, *sisletters* en *vaste letters*.

De halfklinkers zijn *j* en *w*.

De vloeiende letters zijn *l*, *m*, *n* en *r*.

De sisletters zijn *s* en *z*.

De vaste letters worden verdeeld in lip-, keel- en tongletters.

De lipletters zijn *b*, *p*, *v* en *f*.

De keelletters zijn *k*, *g*, *ch* en *h*.

De tongletters zijn *d* en *t*.

B, *p*; *d*, *t*; *g*, *ch*; *v*, *f*; *z* en *s* zijn verwante medeklinkers.

B, *d*, *g*, *v* en *z* zijn de zachte, *p*, *t*, *ch*, *f*, *s* en *k* zijn de scherpe medeklinkers.

De verwante medeklinkers vervangen elkander somtijds: *graaf*, *graven*, *grafelijk*; *verbinden*, *verbintenis*; *vrees*, *vreeze*, *vreeselijk*; *klagen*, *klacht*; *jagen*, *jacht*; *wegen*, *gewicht*; *mogen*, *mocht*; daarentegen blijft de *g* in *klagen*, *klaagt*; *wegen*, *wéegt*; *hoog*, *hoogte*; *laag*, *laagte*; *breed*, *breedte*.

Wanneer achter een woord, dat op *i* eindigt, *e*, *en*, *end* of *er* gevoegd wordt, schrijft men geene *j* achter de *i*: *mooi*, *mooie*; *zaai*, *zaaien*; *strooi*, *strooiend*; *fraai*, *fraaier*.

§ 4.

De woorden worden in tien afdeelingen verdeeld.

De namen dezer afdeelingen zijn: 1. Zelfstandige naamwoorden, 2. Bijvoeglijke naamwoorden, 3. Voornaamwoorden, 4. Lidwoorden, 5. Telwoorden, 6. Werkwoorden, 7. Bijwoorden, 8. Voorzetsels, 9. Voegwoorden, 10. Tuschenwerpsels.

De woorden der zes eerste afdeelingen kunnen andere vormen aannemen: *huis* wordt *huize*, *huizen*, *huizen*; *schoon* wordt *schoone*, *schoonen*, *schooner*, *schoonst*; *deze* wordt

dezer, dezes, dezen; de wordt *der, des, den; twee* wordt *tweeën; spreken* wordt *spreek, spreekt, sprak, sprazkt, spraken, gesproken, sprekend, spreke, sprake.*

Daarom heeten zij *verbuigbare* woorden.

De onverbogen vorm heet *stam*, wat er achter gevoegd wordt *uitgang*.

De woorden der vier laatste afdeelingen kunnen geene andere vormen aannemen: *in* blijft *in*, *op* blijft *op*, *maar* blijft *maar*, *en* blijft *en*, *och* blijft *och*.

Daarom heeten zij *onverbuigbare* woorden.

§ 5.

De woorden *man, vrouw, koe, boom, steen* en *huis* behooren tot de eerste afdeeling. Het zijn namen van personen, dieren, planten, delfstoffen of andere dingen.

Het zijn dus namen van *zelfstandigheden*.

Denamen van zelfstandigheden zijn *zelfstandige naamwoorden*.

De wijsheid, de deugd, een lach, het leven bestaan nooit op zich zelve. Toch kan men ze zich als op zich zelf staande dingen voorstellen: *de wijsheid is het sieraad van den mensch. De deugd adelt.*

In dat geval zijn de woorden *wijsheid, deugd, lach, leven* en dergelijke ook zelfstandige naamwoorden.

De zelfstandige naamwoorden worden op drie wijzen verbogen:

1. de man	1. de vrouw	1. het kind
2. des mans	2. der vrouw	2. des kinds
3. den manne	3. der vrouw	3. den kinde
4. den man	4. de vrouw	4. het kind.

Die op de eerste wijze verbogen worden zijn *mannelijk*.

Die op de tweede wijze verbogen worden zijn *vrouwelijk*.

Die op de derde wijze verbogen worden zijn *onzijdig*.

Bij de zelfstandige naamwoorden bestaat dus drieërlei geslacht.

De vormen, die het zelfstandig naamwoord bij de verbuiging verkrijgt, heeten *naamvallen*.

De naamvallen worden gebruikt om aan te toonen, hoe het zelfstandig naamwoord in den zin voorkomt.

Zij heeten *eerste*, *tweede*, *derde* en *vierde* naamval.

De zelfstandige naamwoorden zijn *enkelvoudig* of *meervoudig*: *pan* is enkelvoudig, *pannen* meervoudig; *tafel* enkelvoudig, *tafels* meervoudig; *kind* enkelvoudig, *kinderen* meervoudig.

Het meervoud wordt van het enkelvoud gevormd door aanhechting van een der uitgangen *en*, *s* en *er*. Achter den meervoudsuitgang *er* komt nog een der beide andere uitgangen: *kleed*, *kleederen*; *blad*, *bladers*.

§ 6.

Voorbeelden van verbuiging.

Enkelvoudig.

	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1e naamval	de man	de koe	het veld
2e „	des mans	der koe	des velds
3e „	den man (manne)	dér koe	den velde
4e „	den man	de koe	het veld

Meervoud.

1e naamval	de mannen	de koeien	de velden
2e „	der mannen	der koeien	der velden
3e „	den mannen	den koeien	den velden
4e „	de mannen	de koeien	de velden.

De meeste mannelijke zelfstandige naamwoorden hebben in den tweeden naamval van het enkelvoud den uitgang *s*; eenige hebben in den tweeden naamval *en*: *des geleerden*, *des prinsen*, *des graven*, *des heeren*.

Slechts één onzijdig zelfstandig naamwoord heeft in den tweeden naamval den uitgang *en*: *het hart*, *des harten*.

Sommige zelfstandige naamwoorden vormen het meervoud op *en* van eenen anderen stam: *dag*, *dagen*; *stad*, *steden*; *tred*, *treden*; *schip*, *schepen*; *hol*, *hollen*.

Zelfstandige naamwoorden, die op eene toonlooze *e* uitgaan, krijgen in het meervoud eene enkele *n*: *behoefte*, *behoeften*.

Zelfstandige naamwoorden op *heid* eindigen in het meervoud op *heden*.

Enkele zelfstandige naamwoorden krijgen eene *d* voor den meervoudsuitgang: *hoen, hoenders, hoenderen*.

Zelfstandige naamwoorden, wier stammen op *i* eindigen, nemen den meervoudsuitgang *en*: *ui, uien; lei, leien, baai, baaien*.

Zelfstandige naamwoorden, op *je, (tje, pje), ken (ke)* en *lijn* uitgaande, dienen om iets als klein of lief voor te stellen en heeten *verkleinwoorden*: *harkje, peertje, bloempje, jongske, manneken, vogelijn, moedertje, vriendje*.

§ 7.

De woorden *verstandig, dom, goed, slecht, hoog, laag* beteekenen hoe iemand of iets is, en heeten *bijvoeglijke naamwoorden*.

De bijvoeglijke naamwoorden worden verbogen met de zelfstandige naamwoorden, daar zij bij staan: *de witte jas, een braaf man*.

Het bijvoeglijk naamwoord heeft hetzelfde geslacht, hetzelfde getal en denzelfden naamval als het zelfstandig naamwoord, daar het bij behoort.

De bijvoeglijke naamwoorden staan meestal voor het zelfstandig naamwoord, niet altijd: *de opgeruimde knaap, de knaap is opgeruimd, de knaap gaat opgeruimd naar school; de groene deur, de deur schijnt groen, de verver verft de deur groen*.

De bijvoeglijke naamwoorden worden op twee wijzen verbogen:

	Enkelvoudig.		Meervoudig.	
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	v. de 3 geslachten.
1e naamval	goed	goede	goed	goede
2e „	goeds	goeder	goeds	goeder
3e „	goeden	goeder	goeden	goeden
4e „	goeden	goede	goed	goede

	Enkelvoudig.		Meervoudig.
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig v. de 3 geslachten.
1e naamval	goede	goede	goed goede
2e „	goeden	goeder	goeden goede
3e „	goeden	goeder	goeden goeden
4e „	goeden	goede	goed goede.

In de volgende uitdrukkingen komen naamvallen voor van bijvoeglijke naamwoorden, die op de eerste wijze verbogen zijn: *een groot schilder, een goed vriend, een fraai huis, een ernstig woord, goedsmoeds, blootshoofds, iets bijzonders, iemand vreemds, zaliger gedachtenis, gelukkiger wijze, op heeter daad, van goeden huize, in koelen bloede.*

In de volgende uitdrukkingen komen naamvallen voor van bijvoeglijke naamwoorden, die op de tweede wijze verbogen zijn: *de groote schilder, de goede vriend, het groote huis, het fraaie huis, het zwakke lichaam, des blooten hoofds, der zalige gedachtenis.*

Bijvoeglijke naamwoorden, die beteekenen waarvan iets gemaakt is, zijn stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden.

De stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden blijven onverbogen: *de ijzeren pot, niet de ijzerene pot; den ijzeren pot, niet den ijzerenen pot.*

§ 8.

Het bijvoeglijk naamwoord wordt als zelfstandig naamwoord gebruikt, wanneer het dient om iemand te noemen naar eene hoedanigheid, die hij bezit: *een arme, een blinde, een geleerde; de armen, de blinden, de geleerden.*

Het bijvoeglijk naamwoord wordt nog op eene andere wijze als zelfstandig naamwoord gebruikt: *het goede, het schoone.*

Men schrijft *ten goede, ten hoogste, ten laagste.*

De bijvoeglijke naamwoorden hebben nog andere vormen: *groot, grooter, grootst; zacht, zachter, zachtst; wijs, wijzer, wijst.*

De vorm op *er* heet *vergrootende trap*, die op *st* heet

overtreffende trap, die zonder een van deze uitgangen heet *stellende trap*.

De drie vormen heeten trappen van vergelijking.

Als de stellende trap op *s* of *sch* eindigt, dan wordt de overtreffende trap door de bijvoeging van eene *t* gevormd: *dwaast*, *frischt*.

Als de stellende trap op *r* eindigt, wordt voor den uitgang *er* eene *d* ingevoegd: *duurder*, *zwaarder*.

De beteekenis van sommige bijvoeglijke naamwoorden laat geene trappen van vergelijking toe: *ijskoud*, *sneeuwwit*, *vierkant*, *dood*.

§ 9.

Bij het aanwijzen of aanduiden van zelfstandigheden gebruikt men woorden als: *deze*, *die*, *dit*, *dat*, *ik*, *hij*, *wij*, *iemand*, *iets*.

De woorden die gebruikt worden om zelfstandigheden aan te wijzen of aan te duiden heeten *voornaamwoorden*.

De voornaamwoorden zijn zelfstandig of bijvoeglijk. Wanneer zij bij een zelfstandig naamwoord behooren, zijn ze bijvoeglijk: *deze boom*, *mijn vriend*; wanneer ze alleen staan zijn ze zelfstandig: *ik*, *hij*, *iemand*, *men*, *zich*.

De voornaamwoorden worden in zes soorten verdeeld: Persoonlijke, Bezittelijke, Aanwijzende, Onbepaalde, Vragende, Betrekkelijke.

De persoonlijke voornaamwoorden dienen om den spreker, den hoorder of iemand of iets anders aan te wijzen: *ik*, *hij*, *zij*, *het*, *wij*, *gij*, *zij*, *zich*, *malkander*, *elkander*.

De persoonlijke voornaamwoorden worden verbogen, b. v.

1e en 2e Persoon.

	Enkelvoud.		Meervoud.	
1e naamval	ik	(dij)	wij	gij
2e „	mijner	(dijner)	onzer	uwer
3e „	mij	(dij)	ons	u
4e „	mij	(dij)	ons	u

3e Persoon.

	Enkelvoud.		Meervoud.	
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	v. de 3 geslachten.
1e naamval	hij	zij	het	zij (ze)
2e „	zijner	harer	zijner	hunner, harer
3e „	hem	haar	het	hun, haar
4e „	hem	haar	het	hen, haar (ze).

Er bestaan nog twee andere tweede naamvallen: *mijns* en *mijn*.

Het voornaamwoord van den tweeden persoon enkelvoudig (*du, dijner, dij*), wordt bijna niet meer gebruikt en door dat van den tweeden persoon meervoudig vervangen.

Het persoonlijk voornaamwoord *zich* wordt soms in de plaats van *hem, haar, hun* of *hen* gebruikt: *ik vergis mij, gij vergist u, hij vergist zich; hij vergist hem* wordt niet gebruikt. De zinnen *hij bezeert zich* en *hij bezeert hem*, beteekenen niet hetzelfde. Dit persoonlijk voornaamwoord *zich* wordt *wederkeerig* genoemd.

Wanneer er van eene eigenlijke wederkeerige werking gesproken wordt, gebruikt men de persoonlijke voornaamwoorden: *elkander* en *malkander*: *zij oefenen zich, zij oefenen elkander.*

§ 10.

De bezittelijke voornaamwoorden wijzen aan of iets van den spreker, van den hoorder of van een ander is.

De bezittelijke voornaamwoorden zijn: *mijn, (dijn), zijn, haar, onze, uw, hun, haar.*

De bezittelijke voornaamwoorden staan gewoonlijk voor de zelfstandige naamwoorden.

Zij hebben het geslacht, het getal en den naamval van het zelfstandig naamwoord, waarvoor zij geplaatst zijn.

1e Persoon enkelvoudig.

	Enkelvoud.		Meervoud.	
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	v. de 3 geslachten.
1e naamval	mijn	mijne	mijn	mijne
2e „	mijns	mijner	mijns	mijner
3e „	mijnen	mijner	mijnen	mijnen
4e „	mijnen	mijne	mijn	mijne.

Bij alle bezittelijke voornaamwoorden heeft men op tweeërlei getal te letten, b. v. *mijne* is van 1^{en} persoon enkelvoud, maar het is bovendien enkel- of meervoudig ten opzichte van het volgend zelfstandig naamwoord: *mijne broek*, *mijne schoenen*.

Bij de bezittelijke voornaamwoorden van den 3^{en} persoon heeft men ook op tweeërlei geslacht te letten: *zijn vriend*, *haar vriend*, *hun vriend*.

Het bezittelijk voornaamwoord *hare* in het voorbeeld *hare kinderen* is vrouwelijk enkelvoudig en onzijdig meervoudig.

Als het zelfstandig naamwoord, waarbij het bezittelijk voornaamwoord behoort, wordt weggelaten dan wordt dit anders verbogen: *uw hoed en mijn hoed*, *uw hoed en de mijne*; *uws vaders en des mijnen*.

De bezittelijke voornaamwoorden kunnen ook zelfstandig gebruikt worden: *de mijnen*, *de uwen*.

De uitgangen der bezittelijke voornaamwoorden worden dikwijls weggelaten.

§ 11.

De aanwijzende voornaamwoorden dienen om aan te wijzen of iets in de nabijheid van den spreker is of niet.

Het zijn *die*, *dat*, *deze*, *dit* en *gene*.

Verbuiging van het aanwijzend voornaamwoord *die*.

Enkelvoud.

Meervoud.

Mannelijk Vrouwelijk Onzijdig v. de 3 geslachten.

1e naamval	<i>die</i>	<i>die</i>	<i>dat</i>	<i>die</i>
2e „	<i>diens</i>	<i>dier</i>	<i>diens</i>	<i>dier</i>
3e „	<i>dien</i>	<i>dier</i>	<i>dien</i>	<i>dien</i>
4e „	<i>dien</i>	<i>die</i>	<i>dat</i>	<i>die</i> .

Het aanwijzende voornaamwoord *die* wordt ook *de*, waarvan de tweede naamvallen *des* en *der* zijn. Men vindt deze tweede naamvallen nog in de woorden *desgelijks*, *dermate* en andere.

De tweede naamval *der* komt ook zonder *d* voor: *daar zijn er twee* d. i. *daar zijn der (van die) twee*.

Verbuiging van het aanwijzend voornaamwoord *dese*.

	Enkelvoud.		Meervoud.	
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	v. de 3 geslachten.
1e naamval	deze	deze	dit	deze
2e „	dezes	dezer	dezes	dezer
3e „	dezen	dezer	dezen	dezen
4e „	dezen	deze	dit	deze.

De derde naamval onzijdig enkelvoudig komt voor in de uitdrukkingen: *te dezen opzichte, bij dezen, in dezen*.

Het aanwijzend voornaamwoord *de* (*die*) wordt met het woord *zelve* samengesteld: *dezelve* (mannelijk of vrouwelijk) *hetzelve* (onzijdig).

Deze aanwijzende voornaamwoorden worden bijna niet meer gebruikt.

De beide aanwijzende voornaamwoorden *die* en *gene* worden samengesteld tot een zoogenaamd bepalingaanduidend voornaamwoord: *diegene* of *degene*.

Bovendien heeft men nog: *datgene, hetgene, dezelfde, hetzelfde, zoodanige, dusdanige* en *zulke*.

Deze voornaamwoorden worden altijd door eene bepaling gevolgd: *degene die het weet, moet het zeggen*.

Verbuiging van het voornaamwoord *degene*.

	Enkelvoud.		Meervoud	
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	voor de 3 gesl.
1e naamval	degene	degene	hetgene	degenen
2e „	desgenen	dergene	desgenen	dergenen
3e „	dengene	dergene	dengene	dengenen
4e „	dengene	degene	hetgene	degenen.

§ 12.

Onbepaalde voornaamwoorden dienen om iets aan te duiden.

Het onderscheid tusschen aanwijzen en aanduiden wordt klaar, als men de woorden *dit kuis, van hem* en *deze*

pennen vergelijkt met *zeker huis*, van *iemand* en *andere pennen*.

De onbepaalde voornaamwoorden zijn: *iemand*, *iets*, *niemand*, *niets*, *wat*, *men*, *zeker*, *eenig*, *ander*.

Iemand en *niemand* hebben een tweeden naamval: *iemand's* en *niemand's*; *iets*, *niets* en *wat* zijn onverbuigbaar; *zeker*, *eenig* en *ander* worden als bijvoeglijke naamwoorden verbogen: *zeker land*, *zekere menschen*; *van eenigen grond*, *den anderen kant*.

De vragende voornaamwoorden staan aan het begin van vragen: *wie zegt het?* *wat wilt gij?* *welke boeken leest gij?* *hoedanige boeken leest gij?*

De vragende voornaamwoorden zijn *wie*, *wat*, *welke* en *hoedanige*.

Verbuiging van de vragende voornaamwoorden *wie* en *wat*.

	Enkelvoud.			Meervoud.
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	v. de 3 gesl.
1e naamval	wie	wie	wat	wie
2e „	wiens	wier	wiens (wies, wes)	wier
3e „	wien	wie	wien	wien
4e „	wien	wie	wat	wie

Verbuiging van het vragend voornaamwoord *welke*.

	Enkelvoud.			Meervoud
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	v. de 3 gesl.
1e naamval	welke	welke	welk	welke
3e „	welken	welke	welk	welken
4e „	welken	welke	welk	welke.

§ 13.

De betrekkelijke voornaamwoorden staan aan het begin van bijzinnen: *die het weet*, *moet het zeggen*; *ik weet wie het zeggen zal*; *het huis*, *dat hij bewoont*; *de boeken*, *welke ik gelezen heb*; *wat ik u zeg is waar*; *men vergeet hetgeen men niet onderhoudt*.

De betrekkelijke voornaamwoorden zijn *die, dat, welke* of *dewelke, hetwelk, wie, wat, hetgeen*.

Verbuiging van het betrekkelijk voornaamwoord:

Enkelvoud.

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
1e naamval	die, welke	die, welke	dat, hetwelk
2e „	wiens, welks	wier, welker	welks
3e „	wien, welken	die, welke	dat, hetwelk
4e „	dien, welken	die, welke	dat, hetwelk

Meervoud voor de drie geslachten.

1e naamval die, welke

2e „ wier, welker

3e „ wien, welken

4e „ die, welke.

Achter-voorzetsels gebruikt men niet de vormen *die* en *dien* maar *wie* en *wien*: *de man, met wien wij gewandeld hebben; de vrouw, bij wie het gekocht is*.

Het betrekkelijk voornaamwoord *dat* wordt achter *hetgeen* weggelaten, zoodat dit voornaamwoord aan het begin van den bijzin komt en betrekkelijk is: *hetgeen ik gezien heb is mooi*.

Het aanwijzend (bepalingaanduidend) voornaamwoord *degene* of *diegene* wordt voor het betrekkelijk voornaamwoord meestal weggelaten: *die zoekt zal vinden*.

§ 14.

De woorden *de, het* en *een* maken te zamen de vierde klasse uit en heeten *lidwoorden*.

Het lidwoord *een* duidt aan, dat het zelfstandig naamwoord, waar het voor geplaatst is, een enkel voorwerp, eene eenheid beteekent: *brood, een brood; een visch, een schaaap*.

De lidwoorden *de* en *het* duiden aan dat het zelfstandig naamwoord, waar ze voor geplaatst zijn, een bepaald voorwerp beteekent: *de heer, de zon, het land*.

Verbuiging van het lidwoord van bepaaldheid.

	Enkelvoud.			Meervoud.
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig.	voor de 3 gesl.
1e naamval	de	de	het	de
2e „	des	der	des	der
3e „	den	der	den	den
4e „	den	de	het	de

De derde naamval onzijdig enkelvoudig wordt weinig gebruikt en door den vierden vervangen; in enkele uitdrukkingen wordt echter de derde aangetroffen: *uit den lande, om den broode, in den gebede.*

Den en *der* verliezen de beginletter, als zij met *te* verbonden worden: *ten dage, ten huize, ter zake, ter eere.*

Verbuiging van het lidwoord *een*.

	Enkelvoud.		
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig.
1e naamval	een	eene	een
2e „	eens	eener	eens
3e „	eenen	eener	eenen
4e „	eenen	eene	een

Het meervoud bestaat niet. De meervoudsvorm van het zelfstandig naamwoord toont reeds aan, dat het enkele zelfstandigheden beteekent.

De naamvallen van *een* op *e* en *en* laten eene afkapping toe. Men schrijft *bij een vriend* voor *bij eenen vriend*; *op een tafel* voor *op eene tafel*.

§ 15.

De woorden *een, twee, drie* enz. behooren tot de vijfde afdeeling.

Zij beteekenen de hoeveelheid der voorwerpen en heeten *telwoorden*.

Van de telwoorden worden bijvoeglijke naamwoorden gevormd: *vierde, achtste*.

Deze heeten *ranggetallen* en de eigenlijke telwoorden *hoofdgetallen*.

De hoofdgetallen en de ranggetallen bestaan dikwijls uit meer dan een woord: *vijf en twintig, vijf en twintigste; vijftien, vijftiende; tweehonderd, tweehonderdste; vijf duizend, vijf duizendste.*

Het telwoord *een* wordt verboden: *voor éénen man, aan ééne vriendin.*

De hoofdgetallen hebben meervoudsvormen: *honderden menschen, duizenden stemmen, willioenen jaren; de meester en de twaalven, met ons zevenen, bij achten.*

In plaats van *tweedehalf*, naast *derdehalf, vierdehalf* enz. gebruikt men *anderhalf*.

Enkele hoofdgetallen worden met de zelfstandige naamwoorden *maal* en *werf* samengesteld: *eenmaal, driewerf.*

Deze samengestelde woorden heeten *herhalingstallen*.

Samenstellingen met *voud* heeten *verdubbeltallen*: *tweevoud, drievoud, viervoud*. Deze zijn zelfstandig: *het tweevoud, het drievoud*. Andere zijn bijvoegelijk: *drievoudig, drievuldig, honderdvoudig*.

Samenstellingen met *lei* en *hande* heeten *soortgetallen*: *tweeërlei, drieërlei, vierderlei, vijfderlei*.

De eigenlijke telwoorden worden *bepaalde telwoorden* genoemd in tegenoverstelling van andere, die ook eenigszins de hoeveelheid der zelfstandigheden aanduiden en *onbepaalde telwoorden* heeten. Onbepaalde telwoorden zijn *menig, weinig, veel, eenig, ettelijk, sommige, al, elk, iegelijk, ieder, heel, geheel, half, luttel, enkel, geen, beide*.

Onbepaalde ranggetallen zijn *zooveelste, hoeveelste, laatste*.

Onbepaalde herhalingstallen zijn *menigmaal, menigwerf*.

Onbepaalde verdubbeltallen zijn *veelvoud, veelvoudig*.

Onbepaalde soortgetallen zijn *allerlei, velerlei, allerhande, velerhande*.

§ 16.

De woorden *lachen, schrijven* en *rekenen* behooren tot de zesde afdeeling.

Zij beteekenen eene werking en heeten *werkwoorden*.

Zegt men een *lach*, het *geschrijf* dan blijkt uit de woorden, dat men zich de werkingen als zelfstandigheden voorstelt; de woorden *lach* en *geschrijf* zijn dan zelfstandige naamwoorden.

Spreekt men van een *lachend kind* en een *geschreven boek*, dan beteekenen de woorden *lachend* en *geschreven* hoedanigheden, door de werkingen *lachen* en *schrijven* ontstaan; de woorden *lachend* en *geschreven* zijn dan bijvoeglijke naamwoorden.

De werkwoorden zijn woorden, die eene werking beteekenen.

Men stelt zich eene werking voor als onvoltooid (onvolmaakt) of als voltooid (volmaakt): *ik lees*, *ik heb gelezen*, *ik zal lezen*, *ik zal gelezen hebben*, *ik word geroepen*, *ik ben geroepen*.

Men stelt zich eene werking voor als *tegenwoordig* of *verleden*: *ik schrijf* (nu), *ik schreef* (gisteren); *ik heb* (nu) *geschreven*, *ik had* (gisteren) *geschreven*.

Men kan zich eene werking voorstellen als toekomst met betrekking tot een punt in het verledene: *ik zal* (nu) *uitgaan*; *ik zou* (gisteren) *uitgaan*; *ik zal* (van dit oogenblik af gerekend) *over een uur mijn werk afgemaakt hebben*; *hij zou* (gisteren) *naar de vergadering gegaan zijn*.

De vormen van het werkwoord, die aanduiden of men zich de werking als voltooid of onvoltooid, tegenwoordig, verleden of toekomst voorstelt, heeten *tijden*.

Het werkwoord heeft nog andere vormen, die *wijzen* en *personen* genoemd worden.

De tijden zijn enkelvoudig of samengesteld: *lees* en *las* zijn enkelvoudige tijden; *heb gelezen*, *had gelezen*, *zal lezen*, *zou lezen*, *zal gelezen hebben*, *zou gelezen hebben* zijn samengestelde tijden.

Enkelvoudige tijden zijn eigenlijke vormen van het werkwoord d. i. de stam met of zonder uitgang.

Samengestelde tijden zijn de tijden, die door middel van de werkwoorden *hebben*, *zijn* of *zullen* gevormd worden. Deze drie werkwoorden heeten hulpwerkwoorden.

De werkwoorden hebben acht tijden, vier tegenwoordige en vier verledene tijden.

Er zijn vier wijzen: de aantoonende, de aanvoegende, de gebiedende en onbepaalde wijs: *hij leest* (aantoonende wijs), *hij leze* (aanvoegende wijs), *lees* (gebiedende wijs), *lezen* (onbepaalde wijs).

Van elk werkwoord worden twee woorden gevormd, die meestal toestanden beteekenen, door de werking ontstaan: *lezende* de toestand van hem die leest, *gelezen* de toestand van het voorwerp, dat de werking ondergaat of ondergaan heeft. Het eerste is het *tegenwoordig*, het tweede het *verleden deelwoord*.

De onbepaalde wijs en de deelwoorden worden de naamwoordelijke vormen van het werkwoord genoemd. De onbepaalde wijs kan zelfstandig naamwoord, de deelwoorden kunnen bijvoeglijke naamwoorden worden.

De werkwoorden hebben (of liever hadden) verschillende vormen, die aanduiden of het gezegde den spreker, den hoorder of een ander betreft: (ik) *hoore*, (du) *hoors*, (hij) *hoort*. Deze vormen heeten de *personen* van de werkwoorden.

De personen van de werkwoorden zijn de vormen, die aanduiden of het gezegde den spreker, den hoorder of een ander betreft.

§ 17.

Om de werkwoorden te kunnen vervoegen dient men de verschillende stammen en de verschillende uitgangen te kennen.

Een werkwoord kan vier stammen hebben b. v. *breken*: *breek* in den tegenwoordigen tijd, *brak* in het enkelvoud van den onvolmaakt verleden tijd, *braak* in het meervoud van den onvolmaakt verleden tijd, *brook* in het verleden deelwoord.

In andere werkwoorden vindt men drie stammen b. v. in *lezen*: *lees* (tegenwoordige tijd en verleden deelwoord) *las* (enkelvoud van den onvolmaakt verleden tijd) *laas* (meervoud van den onvolmaakt verleden tijd).

In nog andere werkwoorden vindt men twee stammen b. v. in *dragen*: *draag* (tegenwoordige tijd en verleden deelwoord) *droeg* (enkelvoud en meervoud van den onvolmaakt verleden tijd).

In weder andere werkwoorden komt slechts één stam voor: b. v. *leeren*.

De stam van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijs komt ook voor in den tegenwoordigen tijd der aanvoegende en der onbepaalde wijs, in de gebiedende wijs en in het tegenwoordig deelwoord.

De stam van het meervoud van den onvolmaakt verleden tijd der aantoonende wijs komt voor in het enkel- en meervoud van den onvolmaakt verleden tijd der aanvoegende wijs.

De stammen van het enkelvoud van den verleden tijd en van het verleden deelwoord komen in geene andere vormen voor.

§ 18.

De onvolmaakt verleden tijd van sommige werkwoorden wordt gevormd door aanhechting van eenen tijdsuitgang aan den stam van den tegenwoordigen tijd: *leef*, *leefde*; *werk*, *werkte*.

Verleden tijden, door de aanhechting van eenen tijdsuitgang gevormd, zijn zwak.

Verleden tijden, door verandering van den klinker of tweeklank gevormd, zijn sterk.

De verleden deelwoorden zijn ook sterk of zwak.

De sterke verleden deelwoorden hebben eenen uitgang *en*.

De zwakke verleden deelwoorden hebben eenen uitgang *d* of *t*.

De werkwoorden, die sterke verleden tijden en sterke verleden deelwoorden hebben, zijn sterk of ongelijkvloeiend: *breken*, *brak*, *braken*, *gebroken*.

Bij sommige werkwoorden is de sterke verleden tijd zwak geworden, doch het verleden deelwoord sterk gebleven. Zulke werkwoorden zijn sterk: *heeten*, *heette*, *geheeten*; *bakken*, *bakte*, *gebakken*.

Werkwoorden, die de regels der vervoeging niet volgen, zijn onregelmatig.

De werkwoorden der sterke vervoeging worden in tien klassen verdeeld.

Deze indeeling berust op de klinkers en tweeklanken, die in de verschillende stammen voorkomen: *bind, bond; spreek, sprak, spraak, sprook; schrijf, schreef; draag, droeg.*

Bij de werkwoorden der zwakke vervoeging bestaat geen verscheidenheid in de stammen.

§ 19.

De zwakke verleden tijden worden gevormd door de aanhechting van den tijdsuitgang *de*, eigenlijk *deed*, verleden tijd van het werkwoord *doen*.

Dit *de* wordt *te*, wanneer de stam op *k, p, t, ch*, de echte *f* of *s* eindigt; dus: *gooien, gooide; verhalen, verhaalde; maken, maakte; hopen, hoopte; verlichten, verlichtte; kuchen, kuchte; straffen, strafte; passen, paste.*

De *f* en *s*, die achter den klinker of tweeklank voor de *v* en *z* in de plaats komen, zijn onecht en hebben geenen invloed op den medeklinker van den tijdsuitgang: *leven, leefde; verven, versfde; verhuizen, verhuisde.*

Het werkwoord *vonnissen* maakt eene uitzondering. Achter deze *s*, door een toonloozen klinker voorafgegaan, wordt *de* geplaatst, terwijl de *s* den uitgang *te* doet verwachten.

Het zwakke verleden deelwoord wordt gevormd door voorvoeging van *ge* en aanhechting van *d*, welke *d* in *t* overgaat, in dezelfde gevallen waarin *de* in *te* verandert: *gevoeld, gehaald, gezaagd; maar gemaakt, gehoopt, gepocht, gestraft, gepast.*

Indien de stam reeds op *d* of *t* eindigt wordt de deelwoordsuitgang *d* of *t* weggelaten: *geacht, gebrand, niet geacht, gebrandd.*

In den verleden tijd van deze werkwoorden worden de beide letters (*dd* of *tt*) geschreven: *achtte, brandde.*

Wanneer het zwakke verleden deelwoord, waarvan de stam op *d* of *t* eindigt, bijvoeglijk naamwoord wordt en den uitgang *e* of *en* verkrijgt, dan wordt de weggelaten deelwoordsuitgang *d* of *t* niet weder ingevoegd: *geachte vriend*, niet *geachte vriend*; *verbrande turf*, niet *verbrandde turf*.

Duidelijkshalve wordt in zwakke verleden tijden de verouderde vorm op — *ede* gebruikt, wanneer de stam een onvolkomen klinker heeft, door eene enkele *d* of *t* gevolgd: *wij redden* (tegenwoordige tijd), *wij reddeden* (verleden tijd); *zij beletten* (tegenwoordige tijd), *zij beletteden* (verleden tijd).

Daar deze vormen zeer onwelluidend zijn en het meestal uit den samenhang blijkt, of de tegenwoordige dan wel de verledene tijd bedoeld is, wordt de tijdsuitgang *de* weggelaten en door een weglatingsteeken vervangen: *belett'en* voor *beletteden*.

Van de zwakke werkwoorden *leggen* en *zeggen* gaat de verleden tijd *legde* en *zegde* in *leide* en *zeide* over. De vormen *leide* en *zeide* kunnen den tijdsuitgang afwerpen, omdat door *lei* en *zei* reeds duidelijk blijkt, dat een verleden tijd bedoeld wordt.

De verleden deelwoorden van *leggen* en *zeggen* zijn *gelegd* en *gezegd*, die ook *geleid* en *gezeid* worden.

Ook in den 3^{den} persoon enkelvoudig van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijs verandert de *g* dikwijls in *i*: *hij zeit*, *hij leit*.

§ 20.

De uitgangen voor de verschillende personen van de tijden en wijzen zijn:

	Aant. wijs.	Aanv. wijs.	Geb. wijs.	Onb. wijs.
	Tegenwoordige tijd.			
	1 —e	—e		—en
Enk.	2 ontbreekt	ontbreekt		
	3 —t	—e		
	1 —en	—en		
Meerv.	2 —t	—et	—t	
	3 —en	—en		

		Verledene tijd
	1 —	—e
Enk.	2 ontbreekt	ontbreekt
	3 —	—e
	1 —en	—en
Meerv.	2 —t	—et
	3 —en	—en

Wanneer de uitgang *en* gehecht moet worden aan eenen vorm, die reeds op *e* eindigt, dan valt de *e* van den uitgang weg: *hoorde-en* wordt *hoorden*; *hoore-en* wordt *hooren* (aanvoegende wijs).

De uitgang *e* van de aanvoegende wijs wordt in hetzelfde geval niet geplaatst: *hoor* (aantoonende wijs), *hoore* (aanvoegende wijs); *hoorde* (aantoonende wijs), *hoorde-e* (aanvoegende wijs) blijft *hoorde*.

Somtijds wordt de *t* van den 2^{en} persoon meervoudig van den verleden tijd der zwakke werkwoorden, ter bevordering der welluidendheid, weggelaten: *gij leerde* voor *gij leerdet*.

Ook de *e* van de aanvoegende wijs wordt in den 2^{en} persoon meervoudig dikwijls weggelaten: *gij neemt* voor *gij nemet*; *gij spraakt* voor *gij spraket*.

Bij het verleden deelwoord wordt het voorvoegsel *ge* weggelaten, wanneer het werkwoord reeds met een voorvoegsel begint: *verspreken*, *versproken*; *gelooven*, *geloofd*; *erkennen*, *erkend*; *herhalen*, *herhaald*; *ontbreken*, *ontbroken*; *verliezen*, *verloren*.

Hetzelfde heeft plaats, wanneer het werkwoord met een bijwoord onscheidbaar is verbonden: *onderrichten*, *onderricht*; *overwegen*, *overwoogen*; *doorsteken*, *doorstoken*; *omhelzen*, *omhelsd*.

De persoonsuitgang van den 1^{en} persoon enkelvoudig van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijs wordt weggelaten, behalve in deftigen stijl: *ik spreke*, *ik herzegge* en in enkele gevallen zonder het voornaamwoord: *verzoeke* enz.

De *e* van den 1^{en} en 3^{en} persoon enkelvoudig van den

tegenwoordigen en verleden tijd der aanvoegende wijs wordt soms weggelaten: *de koning leef*.

De 2e persoon enkelvoudig komt, behalve in de gebiedende wijs, niet meer voor en wordt door den tweeden persoon meervoudig vervangen.

De onbepaalde wijs is, als zelfstandig naamwoord, van het onzijdig geslacht: *het zingen, prijzenswaardig, tot schreiens toe bewogen*.

De onbepaalde wijs wordt in enkele gevallen door het voorzetsel *te* voorafgegaan: *hij wil ontbijten, hij verlangt te ontbijten; hij loopt te zoeken, hij gaat vertrekken*.

De onbepaalde wijs komt in de plaats van het verleden deelwoord, wanneer een andere onbepaalde wijs onmiddellijk volgt: *ik heb hier gezeten, ik heb hier zillen praten; gij hebt dat gewild, gij hebt dat willen bewaren; gij hebt hem voor dat ongeval trachten te behoeden, gij hebt getracht hem voor dat ongeval te behoeden*.

Onregelmatige werkwoorden zijn die werkwoorden, welke in de vorming der tijden of personen van de regels der vervoeging afwijken.

De negentien volgende werkwoorden zijn onregelmatig: 1. *kunnen*, 2. *moeten*, 3. *mogen*, 4. *weten*, 5. *zullen*, 6. *durven*, 7. *gaan*, 8. *staan*, 9. *doen*, 10. *zijn*, 11. *willen*, 12. *hebben*, 13. *plegen*, 14. *koopen*, 15. *werken*, 16. *zoeken*, 17. *bren-gen*, 18. *denken*, 19. *dunken*.

§ 21.

Vervoeging van het werkwoord *bidden*.

Onbepaalde wijs.

Deelwoorden.

Teg. tijd *bidden*

biddende

V. verl. t. *gebeden hebben*

gebeden hebbende

1e. Toek. t. *zullen bidden*

zullende bidden

2e. Toek. t. *gebeden zullen hebben*

zullende gebeden hebben.

Aantoonende wijs.

Tegenwoordige tijd.

Verledene tijd.

1. *ik bid*

1. *ik bad*

2.

2.

Aantoonende wijs.

Tegenwoordige tijd.	Verledene tijd.
3. hij bidt	3. hij bad
1. wij bidden	1. wij baden
2. gij bidt	2. gij baadt
3. zij bidden	3. zij baden
Volmaakt verleden tijd.	Meer dan volmaakt verl. tijd.
1. ik heb gebeden	1. ik had gebeden
2.	2.
3. hij heeft gebeden	3. hij had gebeden
1. wij hebben gebeden	1. wij hadden gebeden
2. gij hebt gebeden	2. gij hadt gebeden
3. zij hebben gebeden	3. zij hadden gebeden
Eerste toekomstige tijd.	Eerste verleden toek. tijd.
1. ik zal bidden	1. ik zoude bidden
2.	2.
3. hij zal bidden	3. hij-zoude bidden
1. wij zullen bidden	1. wij zouden bidden
2. gij zult bidden	2. gij zoudt bidden
3. zij zullen bidden	3. wij zouden bidden
Tweede toekomstige tijd.	Tweede verleden toek. tijd.
1. ik zal gebeden hebben	1. ik zoude gebeden hebben
2.	2.
3. hij zal gebeden hebben	3. hij zoude gebeden hebben
1. wij zullen gebeden hebben	1. wij zouden gebeden hebben
2. gij zult gebeden hebben	2. gij zoudt gebeden hebben
3. zij zullen gebeden hebben	3. zij zouden gebeden hebben

Aanvoegende wijs.

Tegenwoordige tijd.	Verledene tijd.
1. ik bidde	1. ik bade
2.	2.
3. hij bidde	3. hij bade
1. wij bidden	1. wij baden
2. gij bidde	2. gij badet
3. zij bidden	3. zij baden

Volmaakt verleden tijd.	Meer dan volm. verleden tijd.
1. ik hebbe gebeden	1. ik hadde gebeden
2.	2.
3. hij hebbe gebeden	3. hij hadde gebeden
1. wij hebben gebeden	1. wij hadden gebeden
2. gij hebbet gebeden	2. gij haddet gebeden
3. zij hebben gebeden	3. zij hadden gebeden

Gebiedende wijs.

2e persoon enkelv. bid

2e persoon meerv. bidt.

§ 22.

De werkwoorden worden ten opzichte van hunne beteekenis onderscheiden in *bedrijvende* en *onzijdige*.

Een werkwoord is bedrijvend, wanneer er een lijdend voorwerp ¹⁾ als bepaling bij kan komen: *schillen*, *koopen*, *breken* zijn bedrijvend, omdat men kan zeggen: *eenen appel schillen*, *een boek koopen*, *een glas breken*.

Een werkwoord is onzijdig, wanneer er geen lijdend voorwerp als bepaling bij kan staan: *staan*, *sterven*, *klimmen* zijn onzijdig, omdat men niet kan zeggen: *iemand of iets staan*, *sterven* of *klimmen*.

Al wordt het lijdend voorwerp niet genoemd, toch blijft het werkwoord bedrijvend: *ik leer gaarne*, *hij eet vroeg*.

Hetzelfde werkwoord kan bedrijvend, of onzijdig wezen, b. v. *breken* beteekent in zekeren toestand brengen of in zekeren toestand komen. In het eerste geval is het bedrijvend, in het tweede onzijdig: *de jongen breekt zijne lei*, *de lei breekt*.

Een bedrijvend werkwoord wordt *wederkeerig*, wanneer het een werking beteekent, die door denzelfden persoon uitgevoerd en ondergaan wordt: *hij scheert zich*, *ik help mij*.

Sommige werkwoorden komen alleen wederkeerig voor,

¹⁾ *Lijdend voorwerp* beteekent hier het woord, dat de voorstelling van een lijdend voorwerp vertegenwoordigt.

als: *zich schamen, zich vergissen, zich beroemen, zich ontfemen, zich bezinnen, zich erbarmen.*

De werkwoorden hebben ook *lijdende vormen*: *de meid schildt den appel; de appel wordt geschild door de meid*, beter: *de appel wordt door de meid geschild. Geschild worden* is de lijdende vorm van het bedrijvend werkwoord *schillen*; *gebracht worden* is de lijdende vorm van het bedrijvend werkwoord *brengen*; *gedanst worden, gestreden worden* zijn de lijdende vormen van de onzijdige werkwoorden *dansen* en *strijden*.

Deze lijdende vormen van bedrijvende of onzijdige werkwoorden heeten ook *lijdende werkwoorden*.

§ 23.

Vervoeging van het lijdend werkwoord *verplicht worden*.

Onbepaalde wijs.	Deelwoorden.
Tegenw. t. verplicht worden	verplicht wordende
Volm. v. t. verplicht zijn	verplicht
1e. Toek. t. verplicht zullen worden	zullende verplicht worden
2e. Toek. t. verplicht zullen zijn	zullende verplicht zijn.

Aantoonende wijs.

Tegenwoordige tijd.	Verledene tijd.
1. ik word verplicht	1. ik werd verplicht
2.	2.
3. hij wordt verplicht	3. hij werd verplicht
1. wij worden verplicht	1. wij werden verplicht
2. gij wordt verplicht	2. gij werdt verplicht
3. zij worden verplicht	3. zij werden verplicht
Volmaakt verleden tijd.	Meer dan volmaakt verl. tijd.
1. ik ben verplicht	1. ik was verplicht
2.	2.
3. hij is verplicht	3. hij was verplicht
1. wij zijn verplicht	1. wij waren verplicht
2. gij zijt verplicht	2. gij waart verplicht
3. zij zijn verplicht	3. zij waren verplicht

Eerste toekomende tijd.	Eerste verl. toekomende tijd.
1. ik zal verplicht worden	1. ik zoude verplicht worden
2.	2.
3. hij zal verplicht worden	3. hij zoude verplicht worden
1. wij zullen verplicht worden	1. wij zouden verplicht worden
2. gij zult verplicht worden	2. gij zoudt verplicht worden
3. zij zullen verplicht worden	3. zij zouden verplicht worden
Tweede toekomende tijd.	Tweede verl. toekomende tijd.
1. ik zal verplicht zijn	1. ik zoude verplicht zijn
2.	2.
3. hij zal verplicht zijn	3. hij zoude verplicht zijn
1. wij zullen verplicht zijn	1. wij zouden verplicht zijn
2. gij zult verplicht zijn	2. gij zoudt verplicht zijn
3. zij zullen verplicht zijn	3. zij zouden verplicht zijn

Aanvoegende wijs.

Tegenwoordige tijd.	Verledene tijd.
1. ik worde verplicht	1. ik werde verplicht
2.	2.
3. hij worde verplicht	3. hij werde verplicht
1. wij worden verplicht	1. wij werden verplicht
2. gij wordet verplicht	2. gij werdet verplicht
3. zij worden verplicht	3. zij werden verplicht
Volmaakt verleden tijd.	Meer dan volmaakt verl. tijd.
1. ik zij verplicht	1. ik ware verplicht
2.	2.
3. hij zij verplicht	3. hij ware verplicht
1. wij zijn verplicht	1. wij waren verplicht
2. gij zijt verplicht	2. gij waret verplicht
3. zij zijn verplicht	3. zij waren verplicht

Gebiedende wijs.

- 2e persoon enkelv. word verplicht
 2e persoon meerv. wordt verplicht.

§ 24.

Werkwoorden, die vormen bezitten, welke aanduiden of het gezegde den spreker, den hoorder of een ander

betreft zijn *persoonlijk*: ik lach, hij lacht, wij lachen, gij lacht, zij lachen,

Werkwoorden, die deze vormen missen, zijn onpersoonlijk: *het regent, het sneeuwt*.

De onpersoonlijke werkwoorden worden verdeeld in *wezenlijke* en *schijnbare*. In *het regent* en *het sneeuwt* zijn *regent* en *sneeuwt* wezenlijk onpersoonlijk. In *het past u te zwijgen* is *past* schijnbaar onpersoonlijk: men kan ook zeggen *zwijgen past u*.

De lijdende vormen van onzijdige werkwoorden zijn alle wezenlijk onpersoonlijk: *er wordt veel gewandeld; er is hevig gevochten; over die zaak werd druk gesproken*.

§ 25.

De woorden *hier, daar, overal; ooit, thans, steeds; stellig, misschien, noodzakelijk; zeer, heel, zoo; openlijk, blindelings* zijn woorden, die tot de zevende afdeeling behooren.

Zij doen de plaats, tijd of wijze van eene werking kennen, den graad van eene hoedanigheid, hoeveelheid of werking, en de wijze, waarop onderwerp en gezegde verbonden zijn; zij heeten *bijwoorden*.

Geheele uitdrukkingen worden onder den naam van bijwoordelijke uitdrukkingen tot deze afdeeling gebracht: *uitermate (uit (d)er mate), achterwege, wijd en zijd, van liever lede, heinde en ver*.

Woorden, die tijdelijke of plaatselijke betrekkingen beteekenen en gewoonlijk door een zelfstandig naamwoord of voornaamwoord gevolgd worden, zijn voorzetsels, maar worden bijwoorden, wanneer het volgende zelfstandige woord weggelaten wordt: *het regent in de kamer, het regent in; wij gaan uit de stad, wij gaan uit; in en uit* zijn in de eerste voorbeelden voorzetsels, in de volgende bijwoorden, en kunnen dan met werkwoorden samengesteld worden: *inregenen, uitgaan*.

De bijwoorden worden onderscheiden in: bijwoorden 1. van plaats, 2. van tijd, 3. van modaliteit, 4. van graad, 5. van hoedanigheid.

1. Bijwoorden van plaats zijn:

achter, voor, boven, onder, beneden, buiten, binnen, na, nabij, dichte bij, ver (bij dichters ook *veer*), *waar, daar, ginds, ginder, hier, overal, nergens, ergens, heinde en ver, wijd en zijd, rondom, heen, henen, voort, af, op.*

2. Van tijd:

ooit, nooit, immer, nimmer, altijd, altoos, nu, toen, toenmaals, thans, weleer, voorheen, later, vroeger, heden, morgen, gisteren, dikwijls, dikwerf, vaak, zelden, soms, somtijds, telkens, doorgaans, zoeven, straks, strakjes, terstond, aanstonds, weldra, dra, dadelijk, bijna, bijkans, haast, van liever lede, allengs, allengskens, vervolgens.

3. Van modaliteit:

d. i. die de verbinding van onderwerp en gezegde bepalen: *niet, wel, zeker, stellig, degelijk, misschien, wellicht, waarschijnlijk, noodwendig, noodzakelijk.*

4. Van graad:

zeer, heel, hoe, net, zoo, zus. enz.

5. Van hoedanigheid:

worden op verschillende wijzen van bijvoeglijke naamwoorden gevormd, bijv.: *krachtiglijk, eigenlijk, openlijk, kortelings, blindelings, rechte, links, hoogstens, minstens,* enz.

Een bijvoeglijk naamwoord kan als bijwoord gebruikt worden: *vroolijk zingen, mooi schrijven.*

De bijwoorden *hier, daar* en *waar* worden met voorzetsels, die bijwoorden geworden zijn, samengesteld: *hierin.*

In plaats van uitdrukkingen, bestaande uit een voorzetsel en een aanwijzend of betrekkelijk voornaamwoord, kunnen samengestelde bijwoorden gebruikt worden: *daaraan, daarbij, hiervan, hierover, waarmede, waartoe.*

§ 26.

De woorden *in, op, bij, voor, na* behooren tot de achtste afdeeling. Zij beteekenen plaatselijke, tijdelijke of andere betrekkingen en heeten *voorzetsels.*

Gewoonlijk worden zij door een zelfstandig naamwoord

of voornaamwoord gevolgd: *op het land, bij hem*. Valt het zelfstandig naamwoord of voornaamwoord weg, dan wordt het voorzetsel een bijwoord.

Voorzetsels zijn woorden, die plaatselijke, tijdelijke of andere betrekkingen beteekenen en met een zelfstandig naamwoord of voornaamwoord ééne uitdrukking vormen: *in het schip, op het dak, bij haar, voor u, na dezen*.

In onze taal komen als voorzetsels voor: *aan, achter, bij, door, in, jegens, met, na, om, onder, op, over, te, tegen, tot, tusschen, uit, van, voor, zonder*.

Nog andere woorden worden als voorzetsels gebruikt: *aangaande, behalve, behoudens, beneden, betreffende, bezijden, boven, gedurende, krachtens, langs, luidens, naast, nevens, benevens, niettegenstaande, nopens, omstreeks, ontrent, ongeveer, ondanks, sedert, sinds, spijt, tijdens, trots, volgens, wegens*.

§ 27.

De woorden *want, en, doch, omdat, dewijl* behooren tot de negende afdeling.

Zij dienen om zinnen of gelijke bestanddeelen van zinnen aan elkander te verbinden: *ik kan het u niet zeggen, want ik weet het niet; dag en nacht wisselen geregeld met elkander af; ik geloof het, omdat gij het zegt*.

Voegwoorden zijn woorden, die dienen om zinnen of gelijke bestanddeelen van zinnen met elkander te verbinden.

Zij worden in verscheidene soorten verdeeld.

1. De aaneenschakelende voegwoorden zijn: *en, ook, zoowel, als ook*. Tot deze soort zijn ook te brengen de voegwoordelijk gebruikte uitdrukkingen: *alsmede, daarenboven, desgelijks, insgelijks*.

2. De scheidende zijn: *of, noch, of — of, hetzij — of, noch — noch*.

3. De tegenstellende zijn: *maar, doch, edoch, echter, toch, evenwel, nogtans, niettemin, ondertusschen*.

4. De redengevende zijn: *want, daarom; — omdat, daar, dewijl, wijl, vermits, overmits, nademaal, naardien*.

5. De besluitende zijn: *dus, zoodat, derhalve, vandaar, dat, weshalve.*

6. De voorwaardelijke zijn: *als, indien, zoo, wanneer, men, ingevalle, tenzij, tenware, mits.*

7. De toestemmende zijn: *ofschoon, schoon, of, hoewel, alhoewel, al, hoezeer.*

8. De doelaanwijzende zijn: *opdat, dat, ten einde.*

9. De tijdbepalende zijn: *toen, als, wanneer, even, terwijl, zoodra, dat, voor, voordat, tot, totdat, sedert, sinds, eer, eerdad.*

10. De vergelijkende zijn: *als, zooals, evenals, gelijk, dan.*

11. De grammatisch verbindende zijn: *dat, of.*

§ 28.

Tusschenwerpsels zijn klanken zonder bepaalde beteekenis, die men uitbrengt bij zekere gewaarwordingen.

De gebruikelijkste zijn: *ach! och! o! ei! ha! ba! foei! ho! hei! heisa!*

Men brengt tot deze afdeeling ook klanknaboetsingen, als: *tiktak! pief, paf, poef! bom! plomp! bom, bam! krikkrak!*

Ook andere rededeelen worden in sommige gevallen ten onrechte als tusschenwerpsels beschouwd, bijv.: *voort! weg! marsch! stil! kom, kom! kom aan!*

§ 29.

De woorden *huisvriend, vischmarkt, zeegroen, bijkomen, rechtuit, tegenover* en *hoewel* bestaan uit twee andere woorden.

Een woord, dat door de vereeniging van twee andere woorden ontstaan is, heet *samengesteld*.

In het woord *vriendschap*, komt het woord *vriend* en nog een deel *schap*, dat geen woord is. Dit *schap* is een *achtervoegsel* en het woord *vriendschap* is een *afgeleid woord*.

Voorbeelden van afgeleide zelfstandige naamwoorden: *dienaar, dronkaard, plantage, heiland, kunde, hertogdom, diepte, teugel, maagdelijn, schepeling, zanger, blaker,*

zangeres, tollenaar, houweel, goedheid, herbergier, voogdij, vuilik, koningin, koning, daling, mandje, manneken, galm, droefenis, blijdschap, maaksel, bloesem, kunst, speelster, macht.

Voorbeelden van afgeleide bijvoeglijke naamwoorden: *steenachtig, woonachtig, dankbaar, schamel, gouden, heldhaftig, machtig, stouterig, menschelijk, hopeloos, aardsch, deugdzaam.*

Er zijn ook afgeleide voornaamwoorden, telwoorden, werkwoorden en bijwoorden.

§ 30.

De zelfstandige naamwoorden zijn mannelijk, vrouwelijk of onzijdig.

Het geslacht der zelfstandige naamwoorden hangt af van hunne beteekenis of van hunne vorming.

Zelfstandige naamwoorden, die namen van levende wezens zijn, zijn mannelijk, indien zij mannelijke, vrouwelijk, indien zij vrouwelijke en onzijdig, indien zij jonge of onvolwassene personen of dieren beteekenen: *man* mannelijk, *vrouw* vrouwelijk, *kind* onzijdig.

Het geslacht der levende wezens is het *natuurlijk* geslacht.

Het geslacht der woorden, dat is de wijze van verbuiging, is het *grammatisch* geslacht.

Meestal is het grammatisch met het natuurlijk geslacht in overeenstemming: een *verver* is een mannelijk wezen, het woord *verver* is mannelijk; eene *jufvrouw* is een vrouwelijk wezen, het woord *jufvrouw* is vrouwelijk.

Somtijds bestaat deze overeenstemming niet: een *wijf* is een vrouwelijk wezen, het woord *wijf* is onzijdig; alle verkleinwoorden zijn onzijdig, niettegenstaande het gedeeltelijk namen van mannelijke of vrouwelijke personen zijn: *mannetje, knechtje, dochterken, meisje.*

§ 31.

Voor het geslacht, dat van de vorming der zelfstandige naamwoorden afhangt, bestaan de volgende regels:

Mannelijk zijn:

1. De afgeleide zelfstandige naamwoorden op *aard*: *luiaard*, *rijkaard*.

2. De afgeleide op *el*: *teugel*, *hevel*, *kruimel*.

3. De afgeleide op *aar*, *enaar*, *ier*, *enier*: *zondaar*, *geweldenaar*, *tuinier*, *kruidenier*.

4. De afgeleide op *er*: *dader*, *zanger*, *doffer*, *snuiter*, *stoffer*.

5. De afgeleide op het eerste *ing*, *eling*, *ik*, *erik*: *koning*, *jongeling*, *leerling*, *vuilik*, *botterik*.

6. De afgeleide op *dom*, indien ze een bezit, een goed, een stand of een staat te kennen geven: *rijkdom*, *adeldom*, *vrijdom*.

Vrouwelijk zijn:

1. De meeste afgeleide zelfstandige naamwoorden op *de*, *st*, *t*, *te*.

2. De afgeleide op *ij*, *erij*, *ernij*, *heid* en het tweede *ing*.

3. De afgeleide op *schap*, die eene gesteldheid, eene verzameling van personen of zaken te kennen geven.

4. De afgeleide op *nis*, behalve *vonnis* en *getuigenis* in den zin van de afgelegde verklaring.

Onzijdig zijn:

1. De meeste afgeleide zelfstandige naamw. op *sel*.

2. De afgeleide op *dom*, die een gebied, eene waardigheid of verzameling beteekenen: *hertogdom*, *vorstendom*, *pausdom*, *menschdom*, *christendom*.

3. De woorden op *schap*, die een gebied, eene waardigheid beteekenen: *graafschap*, *landschap*, *koningschap*, *priesterschap*.

4. De zelfstandige naamwoorden door middel van een zoogenaamd voorvoegsel van den stam van een werkwoord gevormd: *beleg*, *bereik*, *gehoor*, *gebouw*, *onthaal*, *ontwerp*, *verzoek*, *verdrag*.

5. De zelfstandige naamwoorden, gevormd door samenstelling van den stam van een werkwoord met de onscheidbare bijwoorden *mis*, *onder* of *over*: *misbruik*, *onderwijs*, *overleg*.

6. De verkleinwoorden, behalve die op *el*: *vriendje*, *bloempje*, *twintje*, *jongske(n)*, *boekske(n)*, *kindeke(n)*, *vogelij(n)*.

7. Bijvoegelijke naamwoorden; voornaamwoorden, bijwoorden en tusschenwerpsels, wanneer ze als zelfstandige naamwoorden gebruikt worden: *het goede*, *het schoone*, *het ik*, *het heden*; *het hoe en waarom*; *het luid hoeeze*.

Aanm. Als het bijvoeglijk naamwoord zelfstandig gebruikt is en een persoon beteekent, dan is het doorgaans mannelijk: *de blinde*, *de rechtvaardigen*.

8. Onbepaalde wijzen van werkwoorden, als zelfstandige naamwoorden gebruikt: *het lezen*, *het werken*.

§ 32.

Er zijn nog eenige andere regels voor het geslacht.

Mannelijk zijn:

1. Namen van mannelijke wezens: *man*, *baas*, *heer*, *hengst*.
2. Namen van boomen, uitgezonderd *spar* en *linde*.
3. Namen van bergen: *de Simplon*, *de Etna*.
4. Namen van munten: *cent*, *stuiver*, *gulden*.
5. Namen van steenen: *agaat*, *robijn*, *kei*.

Vrouwelijk zijn:

1. Namen van vrouwelijke wezens: *'moeder*, *vrouw*, *koel*.
2. Namen van letters en cijfers: *eene a*, *de 7*.
3. Eigennamen van schepen: *de Wassenaar*, *de zeven Provinciën*.

Onzijdig zijn:

1. Namen van jongen van dieren: *veulen*, *lam*, uitgezonderd *bigge* (vrouwel.)
2. Namen van dieren, waarvan het mannetje en het wijfje een bijzonderen naam dragen: *paard*, *schaap*, uitgezonderd *hond*.

De samengestelde zelfstandige naamwoorden hebben het geslacht van het laatste lid der samenstelling: *huisheer* en *hooiboer*, zijn mannelijk; *brandspuit* en *vischschuit* zijn vrouwelijk; *vogelnest* en *winterhuis* zijn onzijdig.

Samenstellingen, die namen van personen zijn, zijn man-

nelijk, als zij een mannelijk, en vrouwelijk, als zij een vrouwelijk wezen beteekenen: *brekespel*, *stokebrand*; onzijdig is *jongmensch*.

Andere uitzonderingen zijn *oogenblik* (o.), *vrouwspersoon* (o.), *tijdstip* (d.), en *kerkhof* (o.); naast *blik* (m.), *persoon* (m.), *stip* (v.) en *hof* (m.).

§ 33.

Er zijn in onze taal vier naamvallen.

De eerste naamval wordt voor het onderwerp gebruikt, of, zooals men gewoonlijk zegt, het onderwerp staat in den eersten naamval: *de winter nadert*, *de vogel zingt*.

Het behoeft geene herinnering, dat hier het onderwerp als woord bedoeld wordt.

Het woord, dat den aangesproken persoon beteekent, staat in den eersten naamval: *lieve vader*, *uwe goedheid* enz.

Het naamwoordelijk gezegde staat in den eersten naamval: *dit is mijn vriend*, *hij wordt de knapste jongen*, *ik blijf uw dienaar*, *zij heet Maria*, *dat schijnt de beste keus*, *dit lijkt de verstandigste raad*.

Schijnen en *lijken* worden ook van *zijn* of *wezen* gevolgd.

In den eersten naamval staat ook het zelfstandig naamwoord, dat eene gesteldheid van het onderwerp beteekent en door *als* voorafgegaan wordt: *hij keert als overwinnaar weer*; *ik zeg dat niet als uw meester*, *maar als uw vriend*.

§ 34.

Het woord, dat een lijdend voorwerp beteekent, komt gewoonlijk als eene bepaling in het gezegde voor: *de timmerman gebruikt den beitel*.

Het lijdend voorwerp kan ook als onderwerp voorkomen en staat dan in den eersten naamval: *De beitel wordt door den timmerman gebruikt*.

Het lijdend voorwerp, dat als bepaling in het gezegde voorkomt, staat in den vierden naamval.

Bij sommige bedrijvende werkwoorden vindt men twee

vierde naamvallen: *Men noemde hem den vriend der jeugd, men noemt deze soort Escozijnschen hardsteen, al de jongens vonden het een aardigen zet van hem.*

Indien deze zinnen in den lijdenden vorm gezet worden, worden de beide vierde naamvallen door eerste vervangen: *deze soort wordt Escozijnsche hardsteen genoemd.*

Het zelfstandig naamwoord, dat bij de werkwoorden *kosten, gelden en wegen* en bij de bijvoegelijke naamwoorden *zwaar en waard* als bepaling staat, heeft den vierden naamval: *veel geld kosten, eenen daalder gelden, een pond wegen, zes korrels zwaar, eenen gulden waard.*

In den vierden naamval staan verder de zelfstandige naamwoorden, die een tijd wanneer iets gebeurt, of een tijd hoe lang iets duurt, beteekenen: *ik kom den eersten dag bij u, ik blijf den ganschen dag.*

Het zelfstandig naamwoord, dat antwoord geeft op de vraag *hoe lang* of *hoe ver*, staat in den vierden naamval: *eenen voet lang, eene mijl ver.*

Het zelfstandig naamwoord door een bijvoegelijk naamwoord, deelwoord of bijwoordelijke uitdrukking gevolgd, staat in den vierden naamval, wanneer het met het volgende eene omstandigheid beteekent, die de werking vergezelt: *hier zit natuur in rouw den doodstooi om de leden.*

Het zelfstandig naamwoord, dat als bepaling voorkomt bij de bijvoegelijke naamwoorden: *gedachtig, bewust, deelachtig, kundig, gewis, gewaar, zeker, machtig, waardig, waard, schuldig, verschuldigd, veilig, gewoon, bijster, vol, zat* staat in den vierden naamval.

Het zelfstandig naamwoord, dat met een voorzetsel eene uitdrukking vormt, staat in den vierden naamval: *in den avond, aan de deur.*

Uitzonderingen zijn de uitdrukkingen, die met het voorzetsel *te* beginnen en zulke, in welke de oorspronkelijke naamval gebleven is: *ten dage, (te den dage), ter eere, (te der eere), in den gebede, om den broode, in aller ijl.*

Behalve het lijdend voorwerp kan bij een bedrijvend werkwoord nog een ander zelfstandig naamwoord voorkomen, dat eene zelfstandigheid, gewoonlijk een persoon beteekent, die niet als lijdend, maar als handelend of gewaarwordend wordt voorgesteld.

Dit zelfstandig naamwoord staat in den derden naamval: *den man eene aalmoes geven, zijnen vriend het nieuws mededeelen, eenen zieke hulp weigeren.*

Bij onzijdige werkwoorden staat het bepalende zelfstandig naamwoord of voornaamwoord in den derden naamval: *dit schijnt mij een ongeluk te wezen, die zaak valt mij tegen, dat kind slacht zijnen vader.*

Het zelfstandig naamwoord, dat als bepaling bij een werkwoord staat en den persoon beteekent, aan wien eene andere in den zin genoemde zelfstandigheid toekomt, staat in den derden naamval: *dien armen knaap klopte het hart als een hamer, het beste paard is dien boer ontstolen.*

Het zelfstandig naamwoord, dat als bepaling voorkomt bij de bijvoegelijke naamwoorden *aangenaam, lief, dierbaar, waard, hatelijk, vijandig, smartelijk, hinderlijk, welkom, gehoorzaam, genadig, erkentelijk, dankbaar, mogelijk, gemakkelijk, moeilijk, zwaar, bekend, gelijk, overeenkomstig, gemeen, verwant, aangeboren, eigen, eigenaardig, vreemd, voordeelig, nadeelig, dienstig, bevorderlijk, nuttig, noodig, heilzaam, belangrijk, gunstig, genegen* enz., staat in den derden naamval.

De derde naamval van het persoonlijk voornaamwoord van den 1^{en} en 2^{en} persoon wordt gebruikt in zinnen als: *het is me wat te zeggen, het is je een volkje.*

Somtijds wordt de derde naamval door een voorzetsel met een vierden naamval vervangen: *mij geeft men vleesch en brood, men geeft brood en vleesch aan mij; de moeder snijdt haren zoon een boterham, de moeder snijdt een boterham voor haren zoon.*

§ 36.

Tweede naamvallen vindt men als bepalingen bij zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden en werkwoorden.

De tweede naamval, die bij een ander zelfstandig naamwoord staat, beteekent van wien iets is of afkomt: *de boeken mijns broeders, de woorden mijns broeders, de belangen der maatschappij*; of het voorwerp, dat eene werking ondergaat: *de verpleging der zieken, de genezing der blindgebore*; of het voorwerp dat eene werking verricht: *de ondergang der zon, het piepen der jongen*; of het geheel, waarvan een deel genomen is: *eene bete broods, eene som gelds, veel leeds, eenige mijner vrienden*.

De tweede naamval kan ook meestal omschreven worden. Daarvoor bezigt men den vierden naamval, door het voorvoegsel van voorafgegaan: *de boeken van mijnen broeder, de belangen van de maatschappij, de verpleging van de zieken, de genezing van den blindgeborene, de ondergang van de zon, het piepen van de jongen, eenige van mijne vrienden*. De tweede naamvallen *broods, gelds en leeds* kunnen in dat geval niet omschreven worden; dit kan wel gebeuren als zij eenen bepaalden zin hebben: *eene bete van uw brood, eene som van zijn geld, veel van dat leed*.

Tweede naamvallen van eigennamen worden omschreven, als zij achter de zelfstandige naamwoorden geplaatst worden: *de dood van Willem, Willems dood*.

Sommige tweede naamvallen beteekenen eenen tijd of eene wijze en worden *bijwoordelijk* genoemd: *'s avonds, 's winters, overrichter zake, bloots hoofds, mijns inziens*.

1733

96

Schoolboekhandel van I. DE HAAN, te Krommeke.

H. HEMKES Kzn.

- ALGEBRAÏSCH REKENBOEK voor de scholen, ten dienste
voor eerstbeginnenden. 1ste deel, 6de druk. / 1.—
12 m. 2de deel, 2de druk. „ 1.—
DE TAALVRIEND, een Leer- en Leesboekje voor de scho-
len. 4de druk. 96 pag. 20 Cts.
ONZE WOONPLAATS, een Leesboek voor de middelste
klasse. 6de druk. 71 pag. 20 Cts.
ONZE GEMEENTE, Leesboek voor de scholen. 80 pag. 20 „

F. LAGERWEY.

- PRACTISCH EN THEORETISCH LEERBOEK DER AL-
GEBRA OF STELKUNST, voor de scholen. 2de druk.
2 deelen, ieder deel / 1.80.

J. G. W. POSTEL.

- VRAAGSTUKKEN OVER DE VORMLEER, met twee
uitslaande platen 25 Cts.

L. BRUINS.

- DE TIJD, Leesboekje voor Jonge Kinderen. 4de druk. 58
pagina's 17½ Cts.
NATUUR EN KUNST, een Leesboekje voor de middelste
klasse. 3de druk. 60 pag. 17½ Cts.
DE BESTE VRIENDEN, Leesboekje voor Kinderen. 2de
druk. 44 pag. 15 Cts.
DE SPIEGEL, Leesboekje voor Kinderen. 60 pag. 17½ „

J. J. A. GOUVERNEUR.

- OOM WILLEM EN ZIJNE BUURKINDERTJES. 6de druk.
96 pag. 20 Cts.
TANTE DIENTJE, een Schoolboekje. 2de druk. 96 pag. 20

